

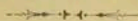
891.99

Ա-51

Ի Վ Ե Ր Ա Յ

Լ Ե Ր Ա Ն Յ Խ Ն Կ Ա Բ Ե Ր Ա Յ

(Երգ Երգոց. Բ. 17.)

Ո Ղ Ե Ս Կ

ՍԱՅԱԿ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ԱՍՏՏՈՒՆԻ

Միտքան Մայր Աթոսոյ Ս. Էջմիածնի

1913

Վ ա ղ ա ը շ ա ո Վ ա տ

Երկրորդարժ տպարան Մայր Աթոսոյ Ս. Էջմիածնի

Handwritten notes: 21.11.14, A 26777

Հ Ր Ա Մ Ա Ն Ա Ի

Տ. Տ. Գ Է Ո Ր Գ Ա Յ Ե.

Վեճափառ և Սրբազնագոյն Կաթողիկոսի

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

Ի յիշատակ հանգուցիալ ծնողաց իմոց—

ԳԷՈՐԳԱՅ (Քրտենց)

ՔԻՇՄԻՇԻ (Մուշնց)

Բերէ նուէր որդիական

Սահակ վարդապետ Ամատունի.

Թէ լաւ մի՞թերց առևտուր
Ընդ աշխարհաց ընդհանուր
է առնողն վաճառական,
Այսպէս ընդ մեր սիրտ ախար
Յուսն սիրոյ, բերկրութեան
Միշտ առնողն առևտուր
Երգն է միայն պատուական:

«Գեհեթի մեջ ես բնօր» երգի եղանակով.

Քան ձեզ՝ Մասիս Արագած,
 Չէ ստեղծել Հայրն Աստուած
 Իւր բխրաւոր հանքերից
 Հայի համար մի այլ գանձ.
 Ես կուզէի յաւիտեան
 Քանի ունիք դուք սառեր,
 Հայի սերունդն էլ ապրէր:

Ո՛վ դու Հայոց Յորդանան—
 Գերահռչակդ Հրազդան,
 Քանի քեզ հետ շատ գետեր
 Դեռ ման կզան Հայաստան,
 Ես կուզէի յաւիտեան
 Քանի ունիք դուք փրփուր,
 Հայը խմէր ձեր սուրբ ջուր:

Գուք՝ Հայրենեացս վայրք արձակ—
 Ծո՛վ ու ցամաք ու ծրմանկ,
 Ո՞ր բանաստեղծն անպարսաւ
 Չեզ գով չասեց՝ ու մեռաւ.
 Ես կուզէի յաւիտեան
 Չեր բերկրութեան տեղ ու դար
 Հային լինէր միշտ գաղար:

Թէ որ մեռնէք կողէ կող
 Հայոց բնորդ գնշաք հովիտք,
 Սակայն դուք չէք քար ու հող,
 Այլ զին զրած մարդարիտ.
 Ես կուզէի յաւիտեան
 Քանի ծաղիկ, ծիլ ունիք,
 Հայը ուտէր ձեր բարիք:

Քան ձեզ չկայ մի էակ՝
 Հայոց վշտին քաջ տեղեակ—
 Սալամ Սոխակ ու Սարեակ,
 Կռունկ Կաքաւ Կչեղակ.
 Ես կուզէի յաւիտեան
 Հայոց հողերն լինէին
 Ձեր բերկրութեան վարժարան:

Այ իմ ծովակք Վան Սեան,
 Որ ձեր տեսքով աննման
 Կախարդեցիք մէկ Գեղամ
 Եւ մէկ քնքոյշ Շամիրամ,
 Ես կուզէի յաւիտեան
 Որ նոյն սիրով Հայը բոլոր
 Ձեզ լինէին ուխտաւոր:

Հայոց վանքեր, անապատք,
 Մենք հայերս հէք դժբախտ
 Ձեզանով ենք միշտ պահել
 Հաւատ Լեզու Գիր անխախտ.
 Ես կուզէի յաւիտեան
 Քանի կաշքէք դուք յեթեր,
 Հայը ձեզ հետ միշտ խօսէր:

Զո՛ւր էք նստել ողբում շատ
 Դըւին Անի Արսաշատ,
 Թէ որ դուք էք աւերակ,
 Ապա ո՞րն է շէն քաղաք,
 Ես կուզէի Հայոց մէջ
 Դո՛ւք՝ յիշատակ մեր նախնեաց,
 Միշտ մընայիք անմոռաց:

Ի՞նչդ գովեմ կամ յիշեմ
 Հայոցս Աշխարհ մեծ վսեմ,
 Ո՞ր ազգ դրեց քո մէջ թախտ,
 Եւ շանուանեց քեզ Դրախտ,
 Ես կուզէի յաւիտեան
 Թէ դու եղար հային վարդ,
 Հայն էլ լինէր քո իսկ զարդ:

Դո՛ւք՝ հայրենեացս հող ու ջուրք,
 Ինչպէս Արայն աշագեղ
 Իւր պապերովն հանճարեղ
 Շղթայեցիք իրենց տան,
 Որ շէն պահեն Հայաստան,
 Ես կուզէի յաւիտեան,
 Որ բոլոր Հայք նրանց պէս
 Ապրեն ձեզնից անբաժան,
 Որ շէն պահեն Հայաստան:

ԱՅՂՐՐ ԳԵՍԼ

(Մատակախաղ ձիոց լիճ)։

Շրագածից դէպ հարաւ՝
 Բարձրաւանդակ մի տեղում՝
 Շատ բարեհամ ջրոց հետ
 Կայ մի ծովակ նահապետ։

Եւ ինչպէս որ ասում են
 Մեր աշխարհի դարևոր
 Վէպ ու գրոյցք բիւրաւոր
 Նա կոչւում է Այղրբ գիօլ։

Գեղեցիկ է Այղրբ գեօլ,
 Չունի մի բան իւր բողբ՝
 Որ չըլինի փառաւոր.
 Գեղեցիկ է Այղրբ գեօլ,
 Չունի մի բան հին ու նոր՝
 Որ չըլինի ահաւոր։

Երեք գհից թեք ու ծուռ՝
 Իբրև գօտի ասղարուր
 Խարտում են ծովակիս
 Արևակէզ թուխ ժայռեր.
 Իսկ մի գհից ուր Մասիս
 Թափում է իւր սուրբ պատկեր
 Ծեր Արաքսի ջրոց մէջ,
 Եւ լող տալիս նրանց մէջ,
 Ունի ծովակս լայն ու նեղ
 Անց ու դարձի մուտքի տեղ։

Մտնենք այժմ այս ծովակ
 Որի գեղով ըզմայլեց
 Հայկի որդին Արմենակ,
 Նա՛ որ սիրեց Արագած
 Քան զամենայն արարած:

Մեր հայրենի այս ծովակ
 Որ կար է ինչպէս ակ,
 Որպէս շատերն են ասում
 Ոչ տուտ ունի և ոչ տակ,
 Թէ օր ակից, օր ծակից,
 Թէ օր հողի յատակից
 Զուր է խմում լիուլի
 Եւ ծովանում գողունի,
 Այս բան գիտէ մէկ Աստուած,
 Մէկ էլ ինքն Արագած:

Այսպէս անշարժ ծով կարած
 Նա կանգնած է վեհապահ
 Իւր ոտի տակ թաւալող
 Մեծամօրի քիպ զիմաց,
 Եւ զերդ նշխար, սուրբ հաղորդ
 Նա զրկում է այս գետին
 Իւր ջրերի աւելորդ,
 Բայց այս ոչ թէ աշկարայ
 Իւր լայնանիստ ավերից,
 Այլ ի ծածուկ ակամայ
 Իւր խորագոյն յատակից:

Տեսնենք թէ, էլ ի՞նչ ունի
 Այս ծովակը գեղանի:

Ծաղկի, ծառի, թփի տեղ
 Խւր ճըմճմայ ափերում
 Ուղիղ կամ թեք, կամ առշեղ
 Դարէ ի դար կան ջցուած
 Միայն եղէզ ծառացած.
 Որոց շաշիւն շառաշիւն
 Ինչպէս զոմփոս շան հաջիւն,
 Թափում են մահ ու սարսափ
 Հէք անցորդի լսողի
 Մարմնոյ վրայ գերթ տարափ,
 Չի զիլ քամին մոլեղին
 Երբ շարժում է եղեգին,
 Քար ու քոյ քարանձաւ
 Ծղրտում են առանց ցաւ:

Այսպէս այստեղ զօրն ի բուն՝
 Մինը յայտնի, մինը թաքուն,
 Մինը արթուն, մինը քուն
 Ծղրտում են ու ծըւում,
 Ժըւժըւում են ու ժըւում
 Պէս պէս թռչուն ու գեռուն.
 Իրենց խինդ, իրենց խնդիր,
 Իրենց սրտի ցաւ ու խոց
 Հանապազ աւանդելով
 Արագածի երկնայնոց:

Ըստ ասութեան մեր հին հարց
 Սրա մէջ են և ապրում
 Նժոյզ ձիեր ոսկեսանձ,
 Ուժեղ գոմէշք քաջալանջ
 Եւ հրէշներ մարդախանձ:

Որոնք արօտ դուրս գալով
 Առաւօտից առաւօտ
 Իւր սիգաւէտ ափի մօտ,
 Խառնըւում են սանձարձակ
 Այնտեղ զիմոզ, արածոզ
 Ձիոց գոմշոց երամակ.
 Եւ այս տկար անարի
 Էակներից հողեղէն
 Մեզ պարզեւում իրենց պէս
 Չազ ու քուռակ հրեղէն.
 Իսկ հրէշներ մարդախանձ՝
 Ինչ ափին են մօտենում,
 Կամ ջուրն ընկնում, կամ լողում,
 Կուլ են ապրիս ողջ հում հում:

Ահա այս է իսկ պատճառ՝
 Որ մարզն իրեն ապրիկար
 Միշտ զգալով փախել է
 Այս ծովակից ահահար,
 Չըկանգնելով ոչ երբէք
 Սրա մօտին մի դադար.
 Եւ ծովակս աննման՝
 Սիրսն ինչպէս մեր Սևան,
 Արմենակի օրերից
 Եղել է միշտ բնութեան,
 Չեռնոց, թռչնոց վարժարան.
 Օրհնեալ լինի Հայաստան,
 Որ առել է իւր սրբւոց
 Այսպէս լճեր սրբազան:

Ի ՔԸՋՆ ՎՆՐԳԸՆ

«Ո՛նց կաս իմ լուսնակ» երգի եղանակով:

«Նոյ ամենայն երկիր ել բարբառ նորա, եւ
մինչեւ ի ծագս աշխարհի են խօսք նորա»:

Սաղմոս

Թէ որ ամպերէն ուրախ, համարձակ
Գան գլուխ հանեն սուրբ Մեսրոպ Սահակ,
Եւ հարցնեն ինձնից, թէ ո՞վ է Վարդան,
Որին ոչ երկրում, ոչ վերն տեսան.
Ես էլ ձայն կըտամ բոլոր աշխարհին,
Վարդան երբ ծընաւ՝ նորա մօտն էին:

Թէ թուղթ և մատեան ձեր առաջ հանեն
Ղևոնդեան սուրբ հարք տաճարաց բնմէն,
Եւ հարցնեն ձեզնից, թէ ո՞վ է Վարդան,
Որ իւր Վարդ անուն փոխել է Վարդան.
Գուք էլ ձայն տուէք բոլոր հայերին,
Վարդանիս անուն նորա կնքեցին:

Թէ որ Վարդանիս նազելի մայր տատ
Սյապէս խեղճ սրբից խօսեն անընդհատ,
Թէ ո՞վ էր այն քաջ, սէզ գեղազիտակ,
Որին չըտուին ոչ կաթ ոչ խըրատ.
Ես էլ ձայն կըտամ բոլոր աշխարհին,
Վարդան մեծացաւ հէնց նոցա ձեռքին:

Թէ ձեր տանեաց շուրթ բոլորին ծիծառք,
Ու երգուեն ձեզ թէ, իրենց նախահարք
Սմեն ծածկի տակ դըրին բոյն, դարան,

Միայն Վարդանի տանիք շունչ չ'առան,
Դուք էլ ձայն տուէք բոլոր հայերին,
Վարդանիս բերան նոքա երգ դրրին:

Թէ Աւարայրից Արսէն և Արտակ
Հայոց գնդերից բերեն ինձ նամակ,
Որի մէջ երգուեն, թէ Հայոց քաջին
Չեն ծանօթ բընաւ հայ զօր զօրավարք,
Ես էլ ձայն կըտամ բոլոր աշխարհին,
Վարդանիս ընկերք այդ քաջերն էին:

Թէ դարիւ դարիւ Եդեմի գետեր
Գան մըմըռալով ծեծեն ձեր կողեր,
Եւ հարցնեն ձեզնից, թէ ո՞վ էր Վարդան,
Որից Եդեմին բարև չըտարան,
Դուք էլ ձայն տուէք բոլոր հայերին,
Վարդան թէ ապրեց՝ նոքա ջուր տուին:

Թէ որ վանքերից ձայն տան անդադար
Անուշն Եղիշէ ու ճարտարն Ղազար,
Եւ հարցնեն ինձնից, թէ ո՞վ է Վարդան,
Որին չըտեսած՝ հողեվարք եղան,
Ես էլ ձայն կըտամ բոլոր աշխարհին,
Մեր սէր Քաջի հեա նրանք կապեցին:

Թէ որ ձեր հանդէպ գլխով ալևոր
Մեր սեպուհ սարեր կանգնեն գլխակոր,
Ու այս ձև խօսեն, որ իրենց ծնկան
Երբէք չէ ննջել իմ անուշ Վարդան,
Դուք էլ ձայն տուէք բոլոր հայերին,
Վարդան զօրացաւ նոցա թևերին:

Թէ որ Արտազից ախուր և տրտում
 Դէպ ինձ դարձ առնեն շուշան և քրքում,
 Եւ ասեն այսպէս, թէ ինչո՞ւ Վարդան
 Հայոց քաջաց հետ չ'ելաւ Շաւարշան.
 Ես էլ ձայն կըտամ բոլոր աշխարհին,
 Վարդան նոցա ծոց տուեց իւր հոգին:

Բայց թէ մեր սիկնայի հայոց աւխարհին
 Յառնեն համբաւեն, որ քաջ Վարդանին
 Ոչ մարտի կրկէս, ոչ ի մէջ քաջաց
 Տեսան Խաչ ձեռին մահաշունչ ընկած,
 Դուք էլ ձայն տուէք բոլոր հայերին,
 Վարդան երբ մեռաւ՝ նորա գոյժ բերին
 Հայոց աշխարհին:

Հայոց աշխարհին, որ միայն Վարդան
 Իւր հետ հեծեծանք քաջեց անբաժան.
 Հայոց աշխարհին, որ միայն Վարդան
 Տաք արիւն թափեց նորա փրկութեան.
 Հայոց աշխարհին, որ միայն Վարդան
 Իւր ժանտ թշնամիք դըրեց գերեզման.
 Հայոց աշխարհին, որ միայն Վարդան՝
 Իւր մաքուր ժամեր, իւր լեզու, հաւատ
 Տուեց մեզ խրատ, պահել անարատ:

Իսկ թէ հայ Մուսայք տաղերով պնդեն՝
 Երկինք երկիր էլ վկայ մէջ բերեն,
 Որ Հայոց սրտի սեղանի վերայ
 Երբէք չէ տօնուել անուն Վարդանայ.
 Որ ճշմարիտ հայ չէ եղել Վարդան,
 Եւ ոչ էլ Հայոց եղել է պաշտպան.

Ես էլ ձայն կըտամ ըտլոր աշխարհին,
 Որ այդ անձ արբշիւ, այդ անձ անօրէն
 Չէ եղել վարդան, այլ վասակ Սիւնին:

ՅՈՐԳՈՐ ՎՈՐԳԱՆՆՑ ԻՐ ԶՕՐԱԿԱՆՆԵՐԻՆ

Ո՞վ դուք իմ քաջ զօրականք, ելնենք միարան
 Թշնամու դէմ կռուել, ազատել Հայաստան:

Պատրաստ պահենք սուր սուսեր, վահան մեր ձեռքին,
 Խողխողել անխնայ մոլեռանդ նենգ Պարսկին:

Յիշենք անցած քաջերի կենաց պատմութիւն,
 Ներկենք մեր արգար սուր ի թշնամեաց յարիւն:

Դուք հսկայից էք սրղիք, նախատինք է ձեզ
 Աւար առնող վիշապին դառնալ ծառայ հեզ:

Դիմենք փութով աներկիւղ ի դաշան Աւարայր,
 Այնտեղ ընկնենք, այնտեղ թաղուենք մենք քաջարար:

Չը վհատինք եզրայրներ, հողւով միանանք,
 Ազատ Աստրծուն յիշենք, յառաջ ընթանանք:

Ք Ն Ա Ր

Անուշ ձայն ունիս Քնոր,
 Քեզ մօտ կայ բազում հնար.
 Ես վարդ լինիմ, դու սոխակ,
 Այրուինք մէկմէկուս համար:

Քո մօտ հէք, ցաւած սրտեր
Բաց թողին իրանց դարտեր.
Քո մօտ խեղճ կաղեր, կոյրեր
Մոռացան իրանց վշտեր:

Քանց բաղի բլրուլի ձէն,
Շընկչնկան ուրախ ջրէն,
Քանց զըզգզուն սարի հովէն
Անուշ են սրմերիդ ձէն:

ՀԱՅՏՄԵՆՔ ԱՌ ԿՌՈՆԿՆ.

«Նաշիբբրնն ԲՈՆԱԿԱՐԻ» Թուրքերէն երգի եղանակով.

Անցար սարեր, դաշտեր ձորեր,
Հայ պանդխտին դու ձւր թողեր.
Ե՛կ պատմէ ինձ նորա վշտեր
Սիրուն թըռչուն,
Հաստատուն առ ու բեր իւր սղջոյն
Մեմխիթար իմ սալարած չոր հոգուն:

Ձմեռն եկաւ, քեզ ապաստան
Դու մի ընտրիկ օտար սահման.
Արի կաց դու իմ օթեան
Սիրուն թըռչուն,
Հաստատուն առ ու բեր իւր սղջոյն
Մեմխիթար իմ սալարած չոր հոգուն:

Իմ եղբայրն էր այդ տարազիր,
Որ երամով, կրախ ապով
Նստաք զնացիք իւր արտերով
Սիրուն թըռչուն,

Handwritten notes in the left margin: '71964' at the top, 'A 26997' in the middle, and 'II' at the bottom.

Հաստատունն ան ու բեր իւր ողջոյն
Անմխիթար իմ սալարած չոր հոգունն:

Թէ ուր արդեօք ծըլկուեցաւ,
Մերկ ու բոբիկ, քաղցած ծարաւ,
Այս լուրը բեր դու ինձ համար
Սիրուն թրոչուն,
Հաստատունն ան ու բեր իւր ողջոյն
Անմխիթար իմ սալարած չոր հոգունն:

«ԱՆՆՂ ՓԱՌՆՅՑ ԱՆՏՈՒՈՐԻ».

Մովսէս Խոր. Բ. ԺԳ.

Աշխարհէ աշխարհ, ծովէ ծով անցար,
Յաջող անվնաս արիր տուրևառ.
Այսպէս քո կեանքի շահաբեր նաւակ
Իերեց ու հանեց քեզ վառաց վիճակ.
Բայց չեմ երանիլ քեզ՝ Վաճառական,
Մինչև չըտեսնեմ քո յետին վախճան:

Անբաւ մեծութիւն, գոյք զանձ անսպառ
Քաջ կրեսոսի պէս դու էլ ձեռք բերար.
Ապրում ես անհոգ, հանդիստ ամեն ժամ,
Ինչպէս որ Եգիպտոսի հայր Ադամ.
Բայց չեմ երանիլ քեզ՝ ազնիւ Հարուստ,
Մինչև չըտեսնեմ քո յետին ապրուստ:

Լողում շողում ես աղանց ծովի մէջ,
Ինչպէս Շամիրամ Վանայ ծովի մէջ,
Զեկաւ մի դըշխոյ այս աշխարհի դուռ,
Որ քո պէս կապէր նարօտ ոսկեհուն.

Բայց չեմ երանիլ քեզ՝ ազնիւ Տիկին,
Մինչև չըտեսնեմ քո վիճակ յեաին:

Հրճուամ խնդում ես ինչպէս երեխայ,
Կարծես Մայիս է թառել քո վերայ.
Թէ որ քեզ պճնած տեսնէր Անահիտ,
Ճիշտ պիտի կարծէր շարած մարդարիտ.
Բայց չեմ երանիլ քեզ՝ սվ Օրիորդ,
Մինչև չըտեսնեմ քո փառքը յեանորդ:

Բընութեան ձեռքից ծընար բարեբախտ,
Ընկար մօրդ զիրի իրբև չքնաղ վարդ.
Ատուռած թէ վարդին պատուաստեց հոտով,
Քեզ էլ ըզմասեց հանճարով ձիրքով.
Բայց չեմ երանիլ քեզ՝ Մանուկ տնաս,
Մինչև չըտեսնեմ քո վերջին օրհաս:

Աճեցին քո մէջ զէտ հսկայ կաղնիք,
Փրփրոտ բերանով Սէր Եռանդ և Կիրք.
Ապրում ես ազատ, սէգ սօս ու զուարթ,
Քո պէս երջանիկ չըկայ ոչ մի մարդ.
Բայց չեմ երանիլ քեզ՝ Երիտասարդ,
Մինչև չըտեսնեմ քո վերջ և քո բախտ:

Դարբին քեզ տուեց մահաբեր սուր, զէն,
Տաք սիրտ էլ առար դարբընի բովէն,
Ելար դու մարտեր, խոյացար սարեր,
Գետին փրոնցիր յաղթական քաջեր.
Բայց չեմ երանիլ քեզ՝ կարիչ Զինուոր,
Մինչև չտեսնեմ քո փառքդ բոլոր:

Պաղել են քո մէջ աշխոյժ և վառ խանդ,
Որոնցով արիւր աշխարհ քարուքանդ.

Այժմ տանըդ մէջ նստած լուռ հանգարտ,
 Անցնում ես ուրախ օրեր բարերախտ,
 Բայց չեմ երանիլ քեզ էլ Ծերունի,
 Քանի քո վերջն էլ դեռ չէ ինձ յայանի:

Թէ որ մշտավառ Արև ու Լուսին՝
 Ծիծաղ էլ ծանակ իրենց երեսին
 Գան խօսեն ինձ հետ, թէ իրենց փայլքով
 Պիտի աշխարհին պահեն իւր փառքով,
 Ես չեմ երանիլ նոցա էլ փայլքին,
 Քանի նոքա էլ մեզ պէս վերջ ունին:

Կամ թէ բարձրուղէ՛ջ Կաղամախ Նոճիք,
 Ինձ հաւատացնեն, թէ անվերջ տարիք
 Պիտի վերճեմեն ի դող լիբանան,
 Պիտի ուռճանան մեր լերանց ծընկան.
 Նոցա էլ երբէք չեմ երանիլ ես,
 Քանի նոքա էլ վերջ ունին մեզ պէս:

Այլ ես կերանեմ այն Վաճառողին,
 Որ արդիւնք կըտայ յօգուտ իւր ազգին,
 Ես միշտ կ'երանեմ այն ճոխ Մեծատան,
 Որ միշտ սովելոց կըկանգնէ պաշտպան.
 Ես բիւր երանի կըտամ այն Տիկնոջ,
 Որ միշտ կըկրթէ իւր որդիք բողբոջ.
 Ես միշտ կերանեմ այն Օրիորդին,
 Որ ամբիժ վարքով կապրէ ըստ կարգին.
 Ես բիւր երանի կըտամ այն Մանկան,
 Որ միշտ կըձգտի մեծ բարի անուան.
 Ես կերանեմ այն Երիտասարդին,
 Որ միշտ կըփայլէ գործերով անդին.
 Ես բիւր երանի կըտամ այն Քաջին,

Որ միշտ հետևող կըլնի Վարդանին,
 Ես միշտ կերանեմ այն ժիր Ծերունւոյն,
 Որ հոգի կըսայ իւր ազգի սիրոյն:

Իսկ թէ չենք ապրիլ մենք այսօրինակ,
 Իրաւ եմ ասում, մեզ և մեր փուչ փառք
 Կողբանք կ'աղաւենք մենք էլ դառնապէս,
 Ինչպէս որ ողբաց մեր քաջն Արտաշէս:

Ա Ն Չ Ո Ւ Կ Ա Ռ Տ Է Ր .

«Ո՞վ է մարդ, որ կեցցէ եւ ո՛չ տեսցէ զմահ»:
 Սաղմոս ԶԸ. 49.

Երբ իմ թուխ աչեր, ժպիտ քաղցրապէս
 Դեռ նոր եմ տուել իմ հօր լոյս երես,
 Երբ իմ մօր առաջ իմ լեզու բերան
 Դեռ նոր եմ բացել իրրի երգարան.
 Ինձ մի տուր դեռ մահ, ո՞վ Տէր բարերար,
 Գուցէ ես շատին լինեմ մխիթար:

Երբ իմ մանկութեան թողած խանձարուր,
 Ճեմում եմ ազատ դաշտ հովիտ բլուր.
 Եւ իմ խնդութեան ճիչ ու աղաղակ
 Դեռ նոր են առնում վարդն ու մանիշակ.
 Ինձ մի տուր դեռ մահ, ո՞վ Տէր բարերար,
 Թո՛ղ որ ես տեսնեմ, ի՜նչ է այս Աշխարհ:

Երբ ձեռքս առած գրքերի կապոց
 Դեռ նոր եմ գնում, գալիս հայ գպրոց.
 Եւ անհոգ զուարթ, սրտով եռանդոտ
 Դեռ նոր եմ առնում ուսման համ ու հոտ.

Ինձ մի տուր դեռ մահ, սով Տէր բարերար,
Գուցէ ես շատին լինեմ օգտակար:

Երբ ծոցս զրած զխութեան սլաշար,
Դեռ նոր եմ մտել մեր Հայոց Աշխարհ,
Եւ սիրով անխռով իմ ուսման բարիք
Դեռ նոր են առնում ինձնից հայ մանկաւիք,
Ինձ մի տուր դեռ մահ, սով Տէր բարերար,
Գուցէ ես շատին տամ խելք ու հանձար:

Երբ իմ վաստակած և անգօր ձեռքեր
Դեռ նոր են կանգնում զպրութեան շէնքեր.
Դպրութեան շէնքեր՝ որ իմ հէզ Ազգին
Պիտի ընձեռեն բարութիւն անզին.
Ինձ մի տուր դեռ մահ, Աստուած աստուծոց,
Գուցէ շատ բարիք թափեմ ես իւր ծոց:

Երբ ես շրջում եմ շէն քաղաք և դեղ
Ես ի՞նչ վաստակիւն չեմ տեսնում այնտեղ.
Էլ չեմ հովանում, երբ ոմանք ազատ
Ձեն յարգում անգամ Հայութիւն Հաւատ.
Ինձ մի տուր դեռ մահ, սով Տէր բարերար,
Գուցէ ես շատին լինեմ փրկարար:

Երբ իմ փրկարար խրատ ու յորդոր
Դեռ նոր եմ կարգում հայերին բոլոր,
Որ ատեն զեղիս կեանք, ատեն մոլութիւն,
Եւ գաղտ և յայտնի չաւրեն միմեանց տուն.
Ինձ մի տուր դեռ մահ, սով Տէր բարերար,
Գուցէ ես պէտք գամ շատ հայի համար:

Երբ դու ինձ անհուն շնորհք ես տուել,
Ու ինձ նրանց մէջ լողուոր ես դրել.

Ես էլ այդ շնորհք, երբ թղթի թևով
Դեռ նոր եմ հանում մարդկութեան յորդ ծով,
Ինձ մի տուր դեռ մահ, ո՞վ Տէր բարեբար,
Թո՛ղ որ դեռ զրբեմ իմ ցաւոց տուժար:

Երբ օր խիստ դուարթ, և օր յուսանատ
Մաշում եմ կեանքս սուղջ կամ հիւանդ,
Եւ իմ մէջ անգուսոյ բարի ձգտումներ
Ուռել են փոռել իբրև մի եփրատ.
Ինձ մի տուր դեռ մահ, ո՞վ Տէր բարեբար,
Մի՛նչև ես նոյա չ'ածեմ ի կատար:

Այլ երբ կը համնեմ ես խոր ծերութիւն,
Եւ ինձ կը տանջեն տառապանք և քուն,
Երբ իմ բարեխաւ ըղձեր նսրատակ
Գլխիս կը կապեն դովութեան սրակ,
Յայնժամ Տէր անմահ,
Ապա տուր ինձ մահ:

Ի Ո Ղ Ո Ք .

«Ո՞վ այսուհետեւ զմերս յարգեսցէ զուսումն. ո՞վ
ուրախացի ընդ յառաջադիմութիւն աշակերտիս»
Մովսէս Խոր. Գ. ԿԸ.

Թէ զիւղ թէ քաղաք, աւան ամայի
Բացինք դպրոցներ ամենայն տարի.
Եւ թուղթ և մեկան, զբիշ և զբքեր
Տուինք հայ աղջկայ և տղի ձեռքեր.
Մինչ դպրոցասէր մենք չունինք մարդիք,
Ո՞վ պիտի յարդէ մեր վաստակ և ճիգ:
Մեր զլուխ մեր անձ տուինք քարէ քար,
Մտանք հանձարեղ իմաստնոց կաճառ.

Սովրեցիներ պէս պէս լեզու և ուսում,
 Որպէս զի պէտք դանք Հայ դպրոցներում.
 Երբ մեր արժանիք ճանաչող չունինք,
 Ո՞վ պիտի յարգէ մեր ուսման բարիք:

Ամեն օր կանուխ դպրոց անդադար
 Դիմում ենք կրթել մեր միտք և հանձար,
 Որպէս զի երբեմն մեզնով անաստան
 Ծաղկէ ու ծըլէ բոլոր Հայաստան.
 Երբ մեզ քաջալեր չունինք մարդ ընտիր,
 Ո՞վ պիտի յարգէ մեր ուսում և գիր:

Արեւելք հիւսիս, արեւուաք հարաւ
 Ուր որ տարաբախտ Հայր ոտք դրաւ,
 Իբրև առաջնորդ նորա կոյր կեանքի,
 Շնչել ենք իւր մէջ ազնիւ սիրտ հոգի.
 Մինչդեռ անտարբեր են մեր ժողովուրդ,
 Ո՞վ պիտի յարգէ մեր խօսք և խորհուրդ:

Աշխարհիս վայելք առ սան կոխած,
 Ամեն տառապանք աչքի տակ աւած,
 Գրում ենք տպում պիտանի ընտիր
 Քարտէզներ մատենանք, ու շատ լրագիր.
 Մինչ ընթերցասէր մենք չունինք մարդիք,
 Ո՞վ պիտի յարգէ մեր տաղանդ և ձիրք:

Ելանք շրջեցինք ամբողջ Հայաստան,
 Գծեցինք նորա աւերք ցիր ու ցան.
 Գծեցինք նորա բարձրաբերձ լերինք,
 Ծառ ու ծով ծաղիկ և չքնաղ երկինք.
 Մինչ հայրենասէր մենք չունինք մարդիկ,
 Ո՞վ պիտի յարգէ մեր վաստակ ու ճիգ:

Ամոլ եզներով դաշտեր չոր խոպան
 Ընդ միշտ հերկում ենք, ցանում ցանք ու ցան,
 Գիներեր ալգիք, պահէգք մրդաբեր
 Դարձեալ մեր ձեռքով են ծաղկել սձել.
 Մինչ գնահատող մենք չունինք մարդիք,
 Ո՞վ պիտի յարգէ մեր բերք արմտիք:

Տապար խոփ մանգաղ, հատու սուր ու գէնք
 Քաջ կուել կոփել ամենքս գիտենք.
 Գիտենք նրբաթել և հիւսել կտաւ,
 Կամ կարել ազնիւ հանդերձ և հալաւ.
 Բայց ո՞վ մինչ ցայսօր ելաւ ի հանդէս
 Եւ գովեց յարգեց մեր արհեստ և մեզ:

Ո՞վ ժիր գործունեայ Հայ ազգի մշակք,
 Դուք մի գանգատիք, թէ ձեր ջան վաստակ
 Ձրյարգեց գովեց աշխարհի առաջ
 Ո՞չ տէր ո՞չ ծառայ, և ո՞չ իշխան քաջ.
 Ձեր ճգանց փոխան այդ պատիւ յարգանք
 Մարդիկ ձեզ կ'տան ճիշտ այն ժամանակ,
 Երբ դուք ձեր վսեմ Լեզուով հայախօս,
 Ուսմամբ արհեստով ախրէք մինչ Տօրոս.
 Երբ դուք Հայաստան չափէք ծայրէ ծայր,
 Մարդիք նենգ արդար կրթէք հաւասար.
 Երբ դուք սրբութեամբ ձեր ամբիժ Հաւատ
 Մինչ ձեր վերջին շունչ կըպահէք անխախտ.
 Յայնժամ կ'թողնէք աշխարհում համբաւ,
 Ինչպէս Մեսրոպն էլ հէնց այդպէս արաւ
 Ու այնպէս մեռաւ:

«ՕՐՆՆԵԱԼ ՏԷՐ ՈՒՍՈՂ ԻՆՉ ԶԵՐԳՇՐՈՒԹԻՒՆՍ ՔՈ»
Ժամագիրք.

Հանել եմ աշխարհ իմ կարիչ սրգիք,
Ո՛չ գիտեմ օրէնք, և ո՛չ հօր պարտիք,
Որ նոցա այնպէս մարդեմ ազգիս մէջ,
Որ որդունք չըլնեն, այլ խելօք մարդիկ.
Ինձ արդարութիւն՝ ուսն օրհնեալ Տէր,
Որ նոցա կըրթեմ ճըշմարիտ հայեր:

Սովրում են այն, անդուլ անձանձիր
Հայ ազջիկ տղայ ինձնից ուսում գիր.
Բայց ես անգօր եմ ձիր շնորհ տաղանդ
Քո պէս լիուլի տալ նոցա աւանդ.
Ինձ արդարութիւն՝ ուսն օրհնեալ Տէր,
Որ նոցա կըրթեմ բարեկիրթ հայեր:

Զերթ ձագ թիխ տակ առել են ծուար
Ծանօթ անձանօթ, ազգական եղբայր.
Բայց ես դեռ չունիմ այն ձեռք կառավար,
Որ նոցա խաղաղ սլահեմ հետ իրար.
Ինձ արդարութիւն՝ ուսն օրհնեալ Տէր,
Որ նոցա կըրթեմ միարան հայեր:

Վատթար մոլութիւնք գերթ մույլ ամպիկ
Պաղ պաղ սոսներով իջան իմ տանիք,
Տանեացս վերեւն զէպ իմ ընտանիք,
Ու բաժին տուին նոցա պիղծ չարիք.
Ինձ արդարութիւն՝ ուսն օրհնեալ Տէր,
Որ նոցա կըրթեմ բարեպաշտ հայեր:

Գէսլ մեր սուրբ ժամեր, գէսլ իմ Ազգ անդօր
 Ձունիմ ըզզօն սիրտ, գործեր փառաւոր.
 Ձունիմ վառ բորբոք իմ մէջ ա՛յն Հաւատ,
 Որով շատ սրբեր ելան Քո Գրքախտ.
 Ինձ արդարութիւն՝ ուսն օրհնեալ Տէր,
 Որ արդար գործեր հանեմ Քո յեթեր:

Ապրում եմ ազատ, անկարգ անհաշիւ,
 Ո՛չ զխեմ հօր յարգ, ո՛չ ծերի պատիւ.
 Ուր որ ոտք դրի բարութեան փոխան,
 Կախեցի այնտեղ շարութեան ստայն.
 Ինձ արդարութիւն՝ ուսն օրհնեալ Տէր,
 Որ գործով ցոյց տամ, թէ եմ հայասէր:

Թէ շէն գիւղերում, թէ ձոր յանապատ
 Իմ կտրիչ ձեռքից կորան մարդիկ շաա.
 Հարց Քո սարերին, կասոյտ ծովերին,
 Ի՞նչ չեմ ես գոհել իմ շար կրքերին.
 Ինձ արդարութիւն՝ ուսն օրհնեալ Տէր,
 Որ ջինջ հայ անուն բերեմ Քեզ նուէր:

Դաւով քրտութեամբ մինչ ցրբանա և մահ
 Գերել եմ ի զուր մարդիկ անխընայ.
 Թէ իմ վատութիւն գաս հանել հանդէս,
 Ինձ շար կրգանես քան բիրան Հերովդէս.
 Ինձ արդարութիւն՝ ուսն օրհնեալ Տէր,
 Որ ես էլ սիրեմ Քո պաշտած սուրբ սէր:

Կուրութիւն նախանձ, անվերջ ծուլութիւն
 Մաշեցին իմ կեանք, քանդեցին իմ տուն.
 Ես քանց ա՛յն թռչուն խեղճ եմ և թշուառ,
 Որ չունի դադար, և օրուան պաշար.

Ինձ արգարութիւն՝ ուսն օրհնեալ Տէր,
Որ ես էլ յարգեմ աշխատանք և սէր:

Այ իմ պաշտելի, այ ազնիւ Հայեր,
Աստուած պինդ պահի ձեր կեանք ու արև,
Թէ որ միշտ այսպէս ձեր յանցանք ու զիղջ,
Ձեր վատթար գործեր, ձեր հոգի և խիղճ
Բանաք անդադար Օրհնեալի առաջ
Ու ձեզ յօգնութիւն խնդրէք իւր սուրբ Խաչ,
Կերդնում ձեր յարև, որ Օրհնեալն իւր յԱջ
Միշտ իւր եթերից կօրհնէ ձեր որդիք,
Ու նոքա կըլնեն ճշմարիտ մարդիկ.
Կօրհնէ հայրաբար ձեր ազէտ մանկտիք,
Ու նոքա կըլնեն բարեկիրթ մարդիկ.
Կօրհնէ զթութեամբ ձեր ազգ համագրիք,
Ու նոքա կըլնեն միաբան մարդիկ.
Կօրհնէ մշտապէս ձեր տուն ընտանիք,
Ու նոքա կըլնեն բարեպաշտ մարդիկ.
Կըլսէ ընդ միշտ ձեր խնդիր մաղթանք,
Ու անհետ կանէ ձեզնից տառապանք.
Կըտայ ձեզ երկար, երջանիկ օրեր,
Ու դուք չէք լինիլ ապարտիտ հայեր.
Կըտանկէ ձեր մէջ սէր արգարութիւն,
Ու դուք կուեննաք ամբիժ հայ անուն.
Ապա թէ կապրէք անարգարութեամբ,
Ու դեռ կըզործէք չարիք ձեր ձեռամբ,
Ապա թէ անգիղջ կապրէք ընդունայն,
Ու կըվրդովէք արդար Եհովայն,
Են իսկ ձեր բաժինք չարիք ահաւոր,
Որպիտին կրեց Անին փառաւոր:

«Յիշեա՛ Տէ՛ր զպաշտօնեայս քո, զծնողսն
մեր, զվարդապետս, զեղբարս» և այլն.
Ժամագիրք.

Յիշեա՛ն ս՛վ Տէր սրտագէտ,
Իմ Ծնողներ կաթողին
Նոցա սրտի, մաքի մէջ
Միշտ կախ արա քո հողին,
Որ երկիւղիւ, դողութեամբ
Առ քեզ սլահեն իմ հողին:

Յիշեա՛ն ազգիս Վարդապետք,
Նոցա բանին ու դործով
Արան ցաւերն մեր անհետ.
Թո՛ղ նոցա սուրբ գիրն ու բան
Համ փուշ սլոկեն, համ վարդ տան:

Յիշեա՛ն Նղբաբքս քո զթով,
Որպէս տատարակ զգլխով
Զազուց իւրոց թն ածեալ
Ողջագուրէ քաղցրապէս,
Այնպէս և դու սէր տուր մեզ:

Յիշեա՛ն Ընկերքս գեղեցիկ,
Որպէս սոխակ երգեցիկ
Միշտ վարդենեացն առնթեր
Սիրէ հանել զտիւ գիշեր,
Այնպէս և մեզ տուր գրգուել:

Յիշեա՛ն մեր ձիւր Տնտեսին,
Տուր լիութիւն, շատութիւն
Նորա հացին ու մրսին.

Նորա մառանն ու մարագ
Արն իբրև մի ճիրակ:

Յիշեան ս՛վ Տէր, զՈւխտաւորս,
Նոցա նուէր, պատարագ,
Նոցա ձօնած տաք համբոյր
Արն ընդ միշտ մեծայարգ
Քո սուրբ ժամուց վարագոյր:

Յիշեան ամեն Ուղևոր—
Երիտասարդ, ալևոր,
Նոցա կոխած ճանապարհ
Թէ որ ծնւնն են, ուղիւ տար,
Ո՛վ հոգատար Տէր արդար:

Յիշեան և այն Տընւորին,
Որ անդ կտայ նշդեհին.
Թնդ այնպիսին կանթեղուած
Միշտ քեզանից ունենայ
Հաց ու պաշար չոր ու թաց:

Յիշեան դու և այն Մարդոց,
Որոնք վաստակ թափելով
Շինել են ժամ ու դպրոց.
Եւ կամ փողեր ցնցիւելով
Կարել են շատ լաց ու կոծ:

Յիշեան մեղքով կեղեքուող
Յափշտակոյս և զԳող,
Ըզմատնիչս, ըզՋրկող,
Նոցա արարքն ու գէշ բարք
Ա՛ն ու քցիլ ծովի տակ:

Յիշեան դու և այն Գերբի,
 Որ ի դուռս օտարաց
 Միշտ հանապազ դեզերի.
 Եւ այն վնաս չիւանդաց,
 Որոնք կարօտ են դեղի:

Դո՛ւ՛ իշխանաց մեծ իշխան,
 Յիշեան զիշխանս, ուր որ կան.
 Քո և նոցա թևոց տակ
 Մեզ ամենիս քո սիրով
 Արա՛ մի անձ, մի գաւակ:

Յիշեան և իմ Բարերարս,
 Որոնք ինձնից անբաժան
 Իմ կրթութեան փոյթ տարան,
 Եւ Հաւատով քաշեցին
 Ինձ Քո շնորհաց նստարան:

Խ Ե Ղ Ճ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն.

«Զաշխարհն ձեր առաջի ձեր օտարը կերիցեն».
 Եսայ. Ա. 7.

Առատ ցորեն և դարի
 Ամենքս ունենք այս տարի,
 Թէ որ տիրէ սով աշխարհ,
 Մենք չենք մեռնիլ սովամահ.
 Բայց երբ խեղճ ենք, մեր ամբարք
 Պիտի վասնեն միշտ օտարք:

Ազնիւ գորգեր, կարպետներ
 Ունինք փռած մեր աներ,

Ունինք նաև անագին
 Կան կարասիք թանկագին.
 Բայց երբ խեղճ ենք, մեր գոյք զարդք
 Պիտի խլեն միշտ օտարք:

Այժ ու ոչխար հօտերով,
 Նժույզ ձի էշ եզն ու կով
 Ախոսներում կապկապած
 Պահում ենք մեծ խնամքով.
 Բայց երբ խեղճ ենք, մեր արջառք
 Պիտի ուտեն միշտ օտարք:

Կանգուն կործան մնացած
 Շէքեր ունենք հոյակապ,
 Որոց անեղ տեսարանք
 Մեղ ազգում են պատկառանք.
 Բայց երբ խեղճ ենք, աւերակ
 Պիտի անեն բիրտ օտարք:

Գիտուն ու շատ հանճարեղ
 Մարդիկ ունինք ամեն տեղ,
 Որոնք ճիգ են թափում միշտ
 Բառնալ Ազգիս ցաւ ու վիշտ.
 Բայց երբ խեղճ ենք, նոցա վարկ
 Պիտի կտարեն միշտ օտարք:

Քաջակտրով վեն հայեր
 Մարտի դաշտեր ենք թաղել.
 Ունինք այժմ էլ կտրիչներ,
 Որք ոսոխ են կործանել.
 Բայց երբ խեղճ ենք, նոցա վառք
 Պիտի խլեն միշտ օտարք:

Գեղեցկաշէն դպրոցներ
 Ժամի դռներ ենք կանգնել.
 Եւ նոցա մէջ կրթում ենք
 Մատաղահաս մանուկներ.
 Բայց երբ խեղճ ենք, նոցա կարդ
 կը խանդարեն միշտ օտարք:

Մինս պատուով, մինս հացով,
 Մինս անփող, մինս վարձով
 Ծառայում ենք դռնէ դուռ
 Մեզ ձեռք բերել կերակուր.
 Բայց երբ խեղճ ենք, մեր վաստակ
 Պիտի լսփեն միշտ օտարք:

Այո՛, քանի դեռ խեղճ ենք,
 Պիտի վշտեր միշտ կրենք.
 Մեզ համար դատ դատաստան
 Չունի աշխարհս այս ունայն.
 Մեզ հետ զրկանք հալածանք
 Պիտի տանենք գերեզման:

Բայց երբ կարթնենք գէթ մի օր
 Մենք չենք տեսնիլ այս բոլոր.
 Եւ արթնելու ճանապարհ
 Միմիայն այս է մեզ համար,
 Սիրենք միմեանց, մեր որդւոց
 Դնենք ուսման ճոխ դպրոց:

ԱՂԵՐՍ Ը.Ռ. ԱՍՏՈՒՆԹ.

«Հրաժարիմք ի սատանայէ եւ
յամենայն խարէութենէ նորա,
ի պատրանաց նորա, ի խոր-
հրդոց նորա, ի գնացից նորա»
եւ այլն.

Ժամագիրք:

Քեզ յայանի է, ո՛վ իմ Տէր,
Որ սատանէն արնաւեր
Քո սուրբ ձեռքից մինչ անդամ
Խարեց հանեց հայր Ադամ:

Քեզ յայանի է, Ե՛հովայ,
Որ ամբարիշտն սատանայ
Պատրեց երբեմն մի Վասակ,
Որի ձեռքով բաժանեց
Մէր ու մանուկ, ծեր հասակ:

Քեզ յայանի է, Տէր միայն,
Որ սատանի խորհրդով
Երբեմն մի չար Մեհրուժան
Խաղաղ սրտով, անվրդով
Ի հուր թափեց շատ մատեան:

Գիտես դու այն սատանայ,
Որ իւր հուժկու գնացքով
Որսաց երեք քահանայ,—
Պետրոս Սահակ և Զանգակ,
Որոնք թողին ուրացան
Իրենց պաշտօն պատարագ:

Գիտես դու այն սատանայ,
 Որ վեր հանեց շար գոռոզ
 Յագկերտ Շապուհ ու Պերոզ.
 Գիտե՞ս սոքա անընդհատ
 Բերան առան մեր հաւատ:

Քեզ յայտնի են, սո՛վ իմ Տէր,
 Մուսէ Մահմետ Արզլլայ,
 Որոց ձեռքով սատանայ
 Վառեց խաշեց մեր երկիր,
 Միշտ անելով տարագիր:

Քեզ յայտնի են Կոշմ Պէքիր,
 Թէ քնց եղան անբաժան
 Սատանայի որդեգիր.
 Որոց ձեռքից տաք հալաւ
 Իրենց ազգն էլ շըհագաւ:

Գիտես դու այն սատանայ,
 Որ Հոլ Հասան ու Եզիտ
 Բոնեց իրեն պաշտօնեայ.
 Որոց ձեռքից Կուշտ բլիթ
 Ոչ հայ կերաւ, ոչ Եզիտ:

Գիտես դու այն սատանայ,
 Որ ամեն տեղ կամարար
 Ընտրեց իրեն Լէնկլիթէմուր,
 Որի ձեռքից մի պարզ ջուր
 Ոչ հայ խմեց և ոչ թուրք:

Քեզ յայտնի է շար Տուրքիլ,
 Որն իւր ձեռին վէմ ու դիլ

Երբ արշաւեց մեր երկիր,
Գիտե՞ս թէ ի՞նչ դուռ դրկէց
Այս սատանէն խորտակեց:

Քեզ յայտնի է ժանա Բուղայ,
Ո՞վ նրանից չէր գողայ.
Երբ սա մտաւ Հայաստան,
Որք՞ երգկից լաց ու թաց
Չըհասաւ քեզ՝ ո՞վ Աստուած:

Չե՞ս յիշում դու լիբր Յուսուփ,
Թէ ի՞նչ փոսեր և ի՞նչ գուր
Փորեց մեր խեղճ Ազգի դէմ.
Ո՞ւմ դուռը, կամ ո՞ւմ կուռը
Չըջախջախեց սրա սուրը:

Չե՞ս յիշում դու Չարմաղան.
Էս սատանի մեծ տըղան
Երբ գլորուեց Հայաստան,
Ո՞ր մի տանից թան թացան
Չըվերացան չըքացան:

Չե՞ս յիշում դու Ալփասլան—
Այս սատանի միակ սան.
Թէ չես յիշում այս գաղան,
Իւր շարութեան սև պտուղ
Յիշիր Անին մեր կործան:

Չե՞ս յիշում դու Նատըշան,
Որին խեղդեց Գրողն ու ման.
Այս սատանի չար հրեշտակ
Ո՞ւմ չըտուեց ոտի տակ,
Ի՞նչ տեղ չարեց բրիշակ:

Ծանօթ է քեզ՝ Բարերար,
 Եւ սատանի կամարար
 Մեծն ի չարս Շահարաս,
 Որ սոսկալի լրբութեամբ
 Խեղդեց Հայոց հանապազ,
 Իսկ «ի չար գորութենէ նորա»
 Մեզ ի՞նչ մնաց, էլ ի՞նչ կայ:

Ի գորութենէ նորա
 Դըւին տուինք սև հողին,
 Անին դրինք նրա կողին:

Ի գորութենէ նորա
 Մեր սուրբ տեղիք դասադաս
 Զրին տուինք մաս առ մաս:

Ի գորութենէ նորա
 Մեր շէն գեղեր հայաշատ
 Եղան աւեր անապատ:

Ո՞ր մինն ասեմ, ո՞վ իմ Տէր,
 Որ սատանէն տընաւեր
 Մեզ չէ տուել կոծել լալ
 Իւր «գորութեամբ» թունարեր:

Աչացս առաջ քանի կան
 Մեր տառապեալ Մուշն ու Վան,
 Եւ նրանցից բաժանուած
 Հազար հայեր անպաշտպան.

Աչացս առաջ քանի կան
 Կարին Զէյթուն ու Սասուն,

Եւ նրանցից վերացած
Արք և կանայք փափկասունս.

Աչացս առաջ քանի կան
Մոխիր դարձած հայ գեղեր,
Անմեղ արեամբ ոռոգուած
Դաշտ, անապատ, շատ տեղեր.

Աչացս առաջ քանի կան
Մեր հէք Բագուն Երևան,
Եւ սոցա հետ սուգ նստած
Շուշին Շարուր նախշուանս.

Աչացս առաջ՝ զէն ձեռին
Քանի դեռ կան լկտուած
Թուրքի որդին ու քեռին,
Եւ փնջում են դաղաղած
Սատանայի խորհրդով
Աշխարհս շինել արեան ծով.

Պիտի խնդրեմ աղերսեմ,
Եւ միշտ քեզ Տէր՝ այս ասեմ,—
Որ պահես մեզ, մեր Աշխարհ,
Որ չկոխուենք համարձակ
Սատանայի մահաբեր
Ծուռ ու ճնկլատ ոտի տակ.
Որ չըկորչենք հանապաղ
Թէ լիովին, թէ մաս մաս
Սատանայի կամարար
Պաշտօնէից ձեռքի տակ:

Հ Ա Ռ Ա Չ Ա Ն Ք Ա Ն Ի Ո Յ .

• Անին եմ շատ մարդաբնակ
 Մնացել եմ դառն աւերակ»
 Աղ. վ. Արարատեանք.

«Ոյտ մոյտ Կուրն եր գալիս» երգի եղանակով:

Տխուր տխուր ձայն եմ տալիս իմ Ախուրեանէն,
 Չկայ ոչ ոք ձայնս լսող Շիրակ գաւառէն,
 Հայ եմ կանչում միշտ յուսահատ նորա ավերէն,
 Իմ արձագանք ես եմ լսում խոր խոր ձորերէն:
 Ո՛հ կուրացան իմ սէդ աչեր անյազ ողբալէն,
 Ինձ սփոփանք ոչ ոք բերեց ծերուկ Արաքսէն:
 Ո՛հ թուլացան իմ թև թիկունք օտար ձեռքերէն,
 Ինձ ոյժ կորով ոչ ոք տուեց Մասեաց քաջերէն:
 Ազագեցան իմ դաշտավայրք անջուր մընալէն,
 Չեկան դարձան եփրատ Տիգրիս նոցա վըրայէն:
 Անկան կործան իմ ամբութիւնք ժանտ բիրտ ազգերէն,
 Ոչ ծեր Մասիս, ոչ Արագած զըթաց իմ վըրէն:
 Պղծեցին իմ շքեղ տաճարք քուրդ թուրք անօրէն,
 Ինձ ոչ նըւէր, ոչ օգնութիւն հասաւ Տարօնէն:
 Յիր ցան արին անգութ օտարք որդիքս իմ զրկէն,
 Ինձ ոչ զէնքեր և ոչ զօրքեր հասաւ Կարինէն:
 Ցաւեր ունիմ ես բիւրաւոր, բայց ս՛յ իւր տեղէն
 Թհնդաց շարժեց դարման բերել հօր Սիւնիքէն:
 Գուրս եկ Աշոտ, աղիողորմ ողբս քո շիրմէն,
 Տես թէ ինչպէս կորաւ Անիդ անսիրտ հայերէն:
 Ե՛լ դու արքայդ, Հայոց մեծաց, ել քո տապանէն,
 Ե՛լ այց արա՛ մեծ թշուառիս՝ հոգուդ սատաղէն:

ՀԵՅՈՑ ՀԻՆ ԱՐԾԵՒԻՐ ՔԵՂԱՔԻ ՎԵՐՆՅ՝

Նայեցէք Արմաւրին
 Ո՛վ հայ պատանիք,
 Ողբացէք իւր վիճակ,
 Կորցրած և իւր փառք:

Քափեցէք ո՛վ անցորդք—
 Կանայք օրիորդք,
 Այս քաղաքիս վերայ
 Արցունք անխընայ:

Զի երբեմն ձեզ նման
 Քաղաքս հէք թշուառ
 Ունէր ժիր, պատուական
 Որդիք անհամար:

Ունէր վե՛ն աշտարակք,
 Պալատ բերդորայք,
 Սուր և զէ՛ն և զինուոր
 Բազինք փառաւոր:

Իսկ այժմ կործանուած
 Չեզ և օտարաց
 Զբօսանաց և պարի
 Դարձած է տեղի:

Ք.Ն.Ղ.Թ.Ն.Կ.Ն. Ն.Ը.Յ.Ո.Ց Վ.Ի.Յ.Տ.

«Եսանաստրայ դաւոսի կուռի» երգի եղանակով.

Քուրդ թուրք Օսմանք ձեռք ձեռք տուած խուժեցին
Մեր երկրի մէջ, առօք վառօք որտեղ ասես բազմեցին.
Այս մենք տեսանք ու լռեցինք ու տարանք,
Եւ ոչ մէկիս սրտին առաւ նրանց լիտի արշաւանք:

Մեր շէն երկրի հող ու ջրին տիրացան,
Մեր շէն երկրից մեզ բռնութեամբ արին իսպառ ցիր ու
ցան.

Այս մենք տեսանք ու լռեցինք ու տարանք,
Եւ ոչ մէկիս սրտին առաւ նրանց խիզախ հալածանք:

Նրանց բազկով ընկան, եղան աւերակ
Մեր հայրենի հազարաւոր գիւղ ու աւան ու քաղաք.
Աչքով տեսանք այս տընաւեր աւերմունք,
Եւ ոչ մէկիս սրտին առաւ նրանց վատթար արարմունք:

Նրանց բազկով մեր աղօթից սուրբ տեղեր
Քայքայուեցին տապալուեցին ի հիմանէ վայրուվեր.
Այս մենք տեսանք ու լռեցինք ու տարանք,
Եւ ոչ մէկիս սրտին առաւ նրանց տուած բիւր զիանք:

Ե՛կ բաց անենք մեր հարց պահած թուղթ մատեանք,
Ի՞նչ նեղութիւն նրանց ձեռքից չքաշեցին մեր խիզանք.
Այս մենք տեսանք ու լռեցինք ու տարանք,
Եւ ոչ մէկիս սրտին առաւ նրանց կրած շարշարանք:

Կարեկցութեան, ողորմութեան, սիրոյ տեղ
Մեր հարց վրայ անգթութեան թափեց անձրև ու հեղեղ.
Այս մենք տեսանք ու լռեցինք ու տարանք,
Եւ ոչ մէկիս սրտին առաւ մեր թշնամեաց բիրտ լկանք:

Իբրև դալար մատաղատունկ ձիթենիք
 Ընկան Հայոց հողի վերայ նրանց սրով մեր որդիք.
 Այս մենք տեսանք ու լռեցինք ու տարանք,
 Եւ ոչ մէկիս սրտին առաւ նրանց կսկիծ ու տանջանք:

Բանտ ու այրեր եղան նրանց տուն ու տեղ,
 Կոշտ ու կոպիտ պատառոտուն խարազն հազան շորի տեղ.
 Արար աշխարհ տեսաւ նրանց խեղճութիւն,
 Բայց ոչ մէկիս սրտին առաւ մեր թշնամեաց լրբութիւն:

Ամայութիւն, սով, մահ տիրեց ամեն տեղ,
 Քար ու քացախ, բանջար ու խոտ սև ճաթ կերան հացի
 տեղ.

Երկինք երկիր տեսաւ այս մեծ անգթութիւն,
 Բայց ոչ մէկիս սրտին առաւ մեր թշնամեաց բրտու-
 թիւն:

Մէր ու մանուկ տունն նրանք ռախ տակ,
 Մեր աչագեղ տղայ աղջիկ արին նրանք խայտառակ.
 Այս մենք տեսանք ու լռեցինք ու տարանք,
 Եւ ոչ մէկիս սրտին առաւ մեր թշնամեաց այս ձաղանք:

Թէ մենք մարդ ենք և Աստուծոյ սուրբ պատկեր,
 Զգանք ամօթ ու պատկառանք ու կատարենք մեր պարտ-
 քեր.

Եւ այն աւեր, սասանութիւն, ողբ ու կոծ
 Ինչ որ թափեց մեր թշնամին մեր աշխարհի դիրկ ու ծոց,
 Նկատ առնենք, ու շէն պահենք մեր ծննդեան օրօրոց:

ՀՐԸՓԵՑՑ ԱՂԱԾԿԵՐՅՑԻՈՅ 1877 թ.

«Պեյոյլընըն ֆոնաֆլարը» թուրքերէն երգի եղանակով.

Քայ ենք թողնում անդուժ քրդին մեր դռներ անփակ,
Ա՛խ Ալաշկերտ, վա՛խ Ալաշկերտ.*

Մեր իւր, մեր հաց, նաև բոլոր մեր ապրանք,
Մեր մամուսպատ ննջեցելոց դամբարանք:

Հեռանում ենք քեզանից, բայց անկումդ ո՛ւր գուժենք.
Ի՞նչ դեղ դնենք հուր, սուր կրած մեր վէրքին,
Երբ չըկարաց օգնել ձեռք քաջ բժշկին:

Պիտի բուրե՛ն ցօղով շաղով ներկուած քո բոյսեր
Մեր երեսին անուշ բուրմունք, հարցնում ենք,
Թէ տատասկով քեզ միշտ ծածկուած կտեսնենք:

Պիտի լսե՛նք քո մէջ ճուռոզ թռչնոց մեղմ ձայներ,
Որք զօրն ի բուն կը կախարդեն մեր սրտեր.
Թէ մխիթար քեզ կը գտնենք քոս բուեր:

Կըզովանանք գէթ միւս անգամ գետերիդ ափին,
Որք կցրէին մեր հոգ, թախիժ, ցաւ տխուր.
Թէ սիրտ պղտոր կը մոռանանք քո հոգ ջուր:

Կը վայելե՛նք քո բարեհամ գեղեցիկ բերքեր,
Որոց նմանն դեռ օտար հոգ չէ ծնել.
Եթէ անգարդ կը պատէ քեզ ձիւն ձմեռ:

* Ամեն տան առաջին տողի վերջում կրկնել
«Ա՛խ Ալաշկերտ, վա՛խ Ալաշկերտ».

Կը զօրանան մեր թոյլ ձեռներ կրկին մաճ բռնել,
 Հացով լցնել մեժ ամբարներդ դատարկ,
 Թէ այս վերջին չոր պատան է մեր թոշակ:

Մնաս բարեաւ մեր անտերունչ հայրենիք թշուառ,
 Որքան մեզ դու խնամեցիր մայրաբար,
 Գերեզմանում թէև լինինք չենք մոռնար:

ՀՕՐԿ ՏՅԻԼԹ ՊԸՐՏԷԶԸ.

Հազար ութհարիւր ութսուն երկուսին,
 Երբ հայրս մեռաւ դեկտեմբեր ամսին,
 Տուաւ ինձ բաժին միայն մի պարտէզ
 Ու օրհնելով ինձ՝ ասաց նա այսպէս.—
 «Սիրելի որդեակ, երբ իմ պապերից
 Այդ անգին պարտէզ ընկաւ իմ ժիր ձեռ,
 Զուրկ էր դա խապառ ամուր պատերից,
 Զրկային իւր մէջ պտղաբեր ծառեր:
 Զրկային իւր մէջ ոչ վարդ ոչ շուշան,
 Եւ ոչ բնութեան մի չքնաղ նշան.
 Գարուն երբ կըզար, թռչուններ անգամ
 Չէին ոտք կոխել այդ պարտէզ խոպան:
 Յաւալի էր ինձ, սիրելի որդեակ,
 Թողնել այս պարտէզ անշուք անմշակ.
 Ուստի ձեռք տուի ամենայն ջանքով
 Մշակել դրան, պահել խնամքով:
 Տնկեցի իւր մէջ ծաղիկ ու տունկեր,
 Նորից շինեցի իւր խարխուլ պատեր.
 Որպէս զի պահեմ այդ տունկեր դալար,
 Հանեցի իւր մէջ առուակներ վտար:

Բանում էի ես այսպէս ողջ ցերեկ,
 Եւ հէնց այդ էր որ չըտեսայ երբէք
 Սիրուն պարտիզիս ֆեսսէր ազատ
 Յեցումեցի պէս թրթուռ կամ միջատ:
 Ահա մեռնում եմ, սիրելի որդեակ.
 Բայց իմ խօսք պատուէր քեզ այս է միակ,—
 Որ խնամք տանես պարտիզիս վրայ,
 Ինչպէս անխնայ ես ինքս ասրայ»:

Դեռ նոր էր անցել սարերից բուք ձիւն,
 Դեռ նոր էր բացուել ցանկալի գարուն,
 Այն ինչ անդանդաղ ես էլ հօրս պէս
 Պիտի գնայի գործել իմ պարտէզ.
 Աւանդ իմ բախտին, տարերքն անագին
 Իւր բուք փոթորիկ փշելով ուժգին,
 Խամրեց իմ պարտէզ իւր բիւր տունկերով,
 Խիստ փասելով նաև վարդերին:

ԱՐԱՐԵՏԵՑԻՑՑ ԵՐԳԱԹԵՂ.

«Նրկի՛ք զուարձ ա՛րնարկէ» երգի եղանակով.

Ահա տղէք, իմ այգին
 Յանձնում եմ ձեր սուրբ խղճին.
 Ծաղու՛ճրք, շուտ շուտ ծալ կանէք,
 Թաղու՛ճրք, ժիր ժիր կը բանէք.
 Ապա թէ ոչ եկող տարի
 Տէր շէնք լինիլ խաղողի:
 Դէ թումբ բռնէք, այ Սահակ,
 Մելիք Մելքո՛ն իմ Միսակ.

Մ ա տ ր ւ ու ն է ք շ ա տ ք ն ք ո յ շ ,
Ո ր չ ր ջ ա ր դ է ք ան զ գ ո յ շ .
Ա զ ա թ է ո չ ե կ ո ղ տ ա ր ի
Տ է ր չ ե ն ք լ ի ն ի լ խ ա ղ ո ղ ի :

Դ ու ք է լ թ ա ղ ու ս Ր ք , ք ան ց ի տ ու է ք ,
Կ ու ն ձ ղ ու կ ո շ տ ե ր վ ը ր է ն ղ ր է ք .
Մ ի ա յ ն զ ի ժ զ ի ժ մ ո ղ ու պ է ս
Ի ն չ կ ա ե ս ն է ք ' չ ր կ ո տ ր է ք .
Ա զ ա թ է ո չ ե կ ո ղ տ ա ր ի
Տ է ր չ ե ն ք լ ի ն ի լ խ ա ղ ո ղ ի :

Դ է տ ղ է ք ջ ան , ջ ան լ ր տ ր է ք ,
Բ ա ճ ո ղ ձ ե ս ք ո ղ պ ի ն ղ ծ ա ծ կ է ք
Թ ու մ ք ու Շ ր ջ ան ու Տ ա խ տ ա կ ,
Մ ա տ ու կ ու ղ ր ա կ ա մ ե ն ծ ա կ .
Ա զ ա թ է ո չ ե կ ո ղ տ ա ր ի
Տ է ր չ ե ն ք լ ի ն ի լ խ ա ղ ո ղ ի :

Ա ս ու ու ա ծ պ ա ճ ի ձ ե ր ա ր ե ,
Թ է ո ր ց ի ց է մ ի ն մ ի ն թ ու փ ,
Խ ո տ ու խ չ մ ա ր ու տ ե ր ե
Վ ը ր է ն ղ ր է ք ի ր ր ե խ ու փ .
Ա զ ա թ է ո չ ե կ ո ղ տ ա ր ի
Տ է ր չ ե ն ք լ ի ն ի լ խ ա ղ ո ղ ի :

Վ ե ր ջ ա ս է ս

Ա ս ու մ ե մ ձ ե ղ ,

Ե ր ք կ ա պ ու մ է թ ա ղ ու ո Ր ք
Ծ ա լ ի ծ է ր ք ր է լ ա թ ո ղ ,
Ծ ա լ ի ծ է ր ք ծ ա լ ու ո Ր ք
Պ է տ ք է հ ու պ տ ա յ իւ ր ք թ ո ղ ,

Որ բէլաթի տակ ծալերը
ձկուեն, ձկուեն մի շարքով:
Ապա ինքն ծալուորը,
Աչքը սնկած թաղուորին,
Պիտի հսկէ անդադար
Համ բէլաթին, համ ծալին,
Եւ թէ փնց է նա ժիր թաղում
Իւր պինդ խեղդած մեռելին:

Երբ թաղուորը դիփ իստակ
Ծալը մինչև քօքի տակ
Թաղեց, պրծաւ քրտնամուխ,
Ապա ծալուորը թաղուորին
Պիտի ձայն տայ սրտաբուղխ.—
«Ջան, ապրիս, մեռնեմ թևերիդ»,
Ապա ձեռք տայ միւս ծալին:

Օրհնեալ լինիք,

Սիրելիք,

Ձեր տուած խէրն ու վաստակ
Պիտի լինին այս մենակ,
Որ Մ ա տ Տ ա շ ն ա կ ու Կ ու դ բ ա կ
Ձընկնեն ցրտի բքի տակ.
Ապա թէ ոչ եկող տարի
Տէր չենք լինիլ խաղողի:

Անս այս է յիգաթաղ,

Որ հեշտ բան չէ, և ոչ խաղ:

Եթէ այսպէս կը թաղէք
Շողակաքիս շէն այգին,
Կտամ ձեզ քառսուն կոպէկ,

Օրհնելով ձեզ սրտագին,
Իսկ թէ այսպէս դուք չթաղէք,
Հէշ շերհաք իմ աչքին:

Ի ՎՃՏԱՐԵՆԿ ՍԵՐՏ ԻՄ.

Հանց ձմեռն ցրտագին
Չիւն և սառն հալեցան.
Մինչ յե՛րբ ի քեզ անսպառ
Հոգ և թախիժ կան մնան:

Եկն գարուն, և մարդիկ
Յնծան խնդան թռչնոց պէս.
Մինչ յե՛րբ զքե ախրութեան
Արկեալ զքօղ հեծեծես:

Վշտաց ի դուք զքեզ յաւէժ
Մինչ յե՛րբ առնես զահալէժ.
Մինչ յե՛րբ խաւար մթագին
Յաւելցին քեզ ահագին:

Զաիւ և զիշեր անկենդան
Յաւովք նեղիս զանազան.
Զինչ որդն զքեզ նենգաւոր
Կրժէ խայթէ թունաւոր:

Արիացիր օն դամ մի
Բանալ զսիրտ յարևի:

